

Carabiners i contraban en el terme municipal de Manacor

Celso Calviño Andreu

Introducció

A Mallorca i, en aquest cas particular, en el terme municipal de Manacor, per posseir una gran part de litoral, des de sempre es va exercir el contraban; per això, els carabiners que perseguien els qui ho practicaven, els contrabandistes, no eren gaire ben vistos, com veurem, per la gent.

El fenomen del contraban s'ha d'analitzar des d'una perspectiva històrica, social i econòmica diferent de l'actual, i jo diria que fins i tot moral. L'enfocament del seu estudi ha de ser objectiu des del punt de vista de l'historiador, no es poden jutjar els fets passats de cap de les maneres amb una visió del món actual. Era una activitat practicada i viscuda per molta de gent, i ja s'exercia a Mallorca des de temps antics, es pot dir que pràcticament hi intervenien tots els estaments socials. Les classes més riques, més opulents, amb la posada dels diners per fer les compres a qualsevol indret de la Mediterrània, sobretot del nord d'Àfrica (Alger) i Gibraltar, guanyaven un bon capital amb la seva inversió si el pas del contraban anava bé; en cas contrari, perdien els diners invertits. Les classes populars guanyaven en un vespre el jornal que normalment corresponia a la feina d'una o dues setmanes. Hem de pensar que Mallorca era una illa amb uns recursos limitats que no podien satisfer la demanda del mercat i que molts de productes de primera necessitat eren importats de fora. En el terme municipal de Manacor, igualment com en altres llocs, els contrabandistes estaven agrupats amb el que es coneixia com a "companyies" i en alguns casos la gelosia per posseir el mercat provocava tensions i enfrontaments entre elles i que s'informàs els carabiners sobre els llocs de desembarcament de tabac del seus contrincants.

Hi ha la creença estesa que els carabiners feien els ulls grossos per reprimir els que estaven a dalt de la piràmide del contraban, els qui comandaven les companyies. J. A. Mendiola diu a l'esbós biogràfic que fa de Francisco Aguiló Torrandell, de forma textual, a la novel·la i al film d'*El secreto de la Pedriza*¹:

1 La Companyia Arrendatària de Tabacs, coneguda popularment com la Tabacalera, perseguia el

“les relacions entre els rics i els pobres, entre els rics i els rics, entre la justícia i el delictes, com es pot veure en el fet que els carabiners mai no perseguïen al cap dels contrabandistes i sí que ho feien amb els pobres desgraciats que carregaven els bultos”.² Jo discrep d'aquesta observació i vull fer palès que els carabiners, així com els agents de la Companyia Arrendatària de Tabacs, tenien ganes de detenir-los però es pot afirmar amb tota seguretat que era impossible, ja que era necessari agafar-los amb el gènere de contraban en les mans i sempre els qui el portaven eren els assalariats; ells, els rics, els que invertien els diners en el contraban, mai no participaven de forma directa en el desembarcament, transport o venda, ni tan sols supervisaven les feines ja que hi havia uns subalterns que s'encarregaven d'aquesta tasca.³

Segons el títol primer del capítol únic de les disposicions preliminars del cos de Carabiners, el contraban és la il·lícita producció, circulació, comerç o el tenir gèneres o efectes estancats o prohibits.⁴ S'ha d'esmentar que el contraban va ser molt diferent abans i després de la Guerra Civil. En el període posterior, de postguerra, es va exercir, a més del contraban, una activitat diferent que va ser coneguda com l'estraperlo, que és la comercialització de productes nacionals o estrangers però que tenen prohibida la seva circulació. Abans de la guerra el producte de contraban més apreciat i traficant amb més quantitat era el tabac, altres productes eren el cafè, la sal, el petroli, els productes tèxtils i en algunes ocasions productes alimentaris. Tot això, ho combatia el cos de Carabiners.

És una creença molt equivocada, i encara es té com a llegenda urbana o popular, que tots els carabiners anaven en connivència amb els contrabandistes. Sí que és veritat que a vegades succeïen casos en què es deixaven comprar i el motiu era degut al minso sou que rebien, que amb el temps va repercutir, de forma indirecta, en la postura del cos davant els fets polítics que es produïren quan va esclatar la Guerra Civil de 1936. Respecte al poc sou, a Manacor hi ha el cas d'un carabiner que ho demostra de forma tràgica.⁵

contraban juntament amb el cos de Carabiners. Era totalment civil i depenia solament del Ministeri d'Hisenda. En molts de casos estudiats, els agents de la Tabacalera a vegades practicaven serveis i feien confiscacions juntament amb els carabiners.

2 J. A. MENDIOLA (2006), “Francisco Aguiló Torrandell”, *Temps Moderns. El Secreto de la Pedriza*, Palma, Fundació Sa Nostra, p. 7.

3 A la novel·la *El secreto de la Pedriza* està molt ben explicat amb dos dels personatges principals, el senyor Antoni Roca, el capitalista i cap de la companyia, i en Toni de Son Moragues, el subaltern i home de confiança.

4 *Recopilación de la legislación penal y procesal en materia de contrabando y defraudación* (1929), Madrid, Imprenta de Carabiners, p. 5.

5 El suïcidi del carabiner Antonio Bárcenas Yeguas, descrit a la comunicació “Un esbós històric sobre el cos de Carabiners a Manacor”.

Hi ha un document il·lustratiu de la connivència entre carabiners i contrabandistes que és el cas de les llibretes de Juan March, on consta que el 24 de febrer de 1902 havia pagat 150 ptes. al sergent de carabiners i 230 als altres carabiners del post (aquest no s'especifica) i el 15 d'abril, 540 ptes. com a segon pagament, per deixar realitzar una segona descàrrega de tabac.⁶ Per motiu de temps i espai ens és impossible aprofundir en el que cobraven els carabiners, però aquesta qüestió va ser una de les coses que des de sempre va estar a l'ordre del dia i que molts d'inspectors que va tenir el cos ho presentaren al ministre d'Hisenda perquè ho defensàs a les Corts, entre ells el general Gonzalo Queipo de Llano, el qual per aquesta causa poc abans de la guerra, essent director general, va tenir greus problemes amb el ministre d'Hisenda. Amb l'adveniment de la República als carabiners els augmentaren el sou i l'equipararen amb el de la Guàrdia Civil.

Persecució del contraban abans de la fundació del cos de Carabiners

Un dels objectius importants de l'Estat era el cobrament d'aranzels, per aquest motiu l'Hisenda estatal, l'any 1733, va establir la Llei d'aranzels, que va ser reformada l'any 1784. També va crear un organisme, la Direcció General de Rendes, per fer complir les lleis fiscals.⁷

Igualment per part estatal, per combatre el contraban, reprimir el frau i aconseguir recaptar els diners que es defraudaven i que tant de mal feia a l'economia nacional, l'any 1799 es varen organitzar una sèrie de partides anomenades Resguard General de Rendes, que era civil. Durant tot el segle XVIII i començament del XIX, els resguards s'arrendaven, això vol dir que estaven en mans privades, amb tots els problemes de corrupció que comportava. Cada un d'ells comptava amb unes partides o rondes encarregades de reprimir el contraban, això provocava que en una determinada zona hi hagués a vegades massa resguards. Amb posterioritat, per tenir en part la mateixa finalitat, durant molt de temps, popularment però de forma equivocada, el cos de Carabiners també va ser conegut com a Resguard.

El febrer de 1825, per perseguir el contraban que des de la Guerra de la Independència s'havia transformat en un greu problema per la gran proliferació

6 M. FERRER (2001), "Del negocio de la tierra al contrabando de tabaco", *Diario de Mallorca*, núm. 15803, p. 6 i 7.

7 F. AGUADO (1973), "Síntesis histórica del Cuerpo de Carabineros", *Revista de Estudios Históricos de la Guardia Civil*, núm. 11, p. 9.

de bandes molt ben organitzades i que actuaven a gran escala, es formaren unes columnes provisionals i lleugeres d'infanteria i cavalleria de l'Exèrcit que depenien de les capitànies generals. Vist el bon resultat es va crear una força específica i permanent, el cos de Carabiners, per això, en el seu decret d'organització consta que havia de ser un cos especial i eficaç, que fos estable i no passatger com aquests destacaments militars de l'Exèrcit.⁸

Que la persecució del contraban abans de la fundació del cos de Carabiners no era l'efectiu que pertocava, ho demostra la Reial ordre de 13 de febrer de 1829 signada per Luís López Ballesteros, que donava compte dels abusos que cometien alguns empleats del Resguard i la proliferació del contraban amb la introducció i circulació de gèneres d'il·lícit comerç amb guies adulterades i segells falsos.

El mes d'octubre de 1829, recentment fundat el cos de Carabiners de Costes i Fronteres, les autoritats i corporacions de Barcelona reclamaven mesures per evitar l'excessiu contraban que es feia per punts de la costa i de l'interior ja que influïa de forma molt negativa en la indústria tèxtil. Davant això, S. M. va manar al Ministeri de Guerra i de la Governació que es fes arribar als capitans generals i a les diputacions de província i a les comissions de defensa i armament que la tropa de la milícia nacional i tota la de l'exèrcit i marina donassin el màxim suport i auxili a tots els caps d'hisenda que reclamassin la seva ajuda per reprimir el contraban i sobretot a la força de carabiners.⁹

Alguns fets relacionats amb confiscacions duites a terme pels carabiners del terme municipal de Manacor

El mes de gener de 1849 Manuel Ortega, intendent i subdelegat de Rendes de l'illa de Mallorca, cridava Ignacio Forteza, *Fanfarrilla*, fill d'Andrés i Magdalena Piña, natural de Porreres i veí de Manacor, contra qui s'estava procedint criminalment sobre una confiscació de tabac de contraban feta pels carabiners del post de Manacor. Es manava que es presentàs en el terme de nou dies a les presons nacionals de Palma ja que si no es presentava seria condemnat per rebel·lia per aquestes faltes comeses.¹⁰

El mes de juny de 1881 se citava i cridava el manacorí, Tomás Galmés Fullana, perquè en el terme de deu dies es presentàs en el Jutjat de Palma per

8 *Gaceta de Madrid* (1829), núm. 39, p. 153.

9 *Gaceta de Madrid* (1836), núm. 740, p. 1.

10 *Boletín Oficial Balear* (1849), núm. 2510, p. 3.

declarar en el sumari que se li havia obert, ja que el dia 29 de març de 1881 la força de carabiners li havia confiscat a les immediacions de la Porta del Moll de Palma un fardell que contenia vuit-cents cigarrets de contraban.¹¹

Era un fet normal que els contrabandistes fugissin quan eren descoberts pels carabiners o els seus escoltes els avisaven que podien capturar-los, ja que si no a més de la pèrdua del producte de contraban també s'enfrontaven a una forta multa i amb penes de presó. En molts de casos la companyia era la que es cuidava de pagar la multa. Durant la nit del dia 22 d'agost de 1889 dos carabiners de servei a la carretera que va de Manacor a Felanitx varen decomissar un fardell de 15 kg i mig de tabac de contraban que va abandonar un home quan es va donar a la fuga en donar-li la veu d'alto. El mes d'octubre de 1895 foren agafats pels carabiners de Manacor a la carretera que va a Palma 9 fardells de picadura de tabac amb un carro i un mul fugint el conductor.¹² El diumenge dia 19 d'abril de 1896 una de les parelles de carabiners va trobar 5 fardells de tabac de contraban que havien abandonats els contrabandistes quan varen ser sorpresos.¹³ També va passar el mes d'agost de 1896 quan una parella de carabiners va confiscar a les immediacions de Porto Cristo trenta-tres fardells de tabac de contraban que havien estat abandonats.¹⁴

El contraban no solament es feia per camins o carreteres sinó que també es feia dins els pobles i ciutats. A finals d'agost de 1889, en el carrer de l'Àngel de Manacor, el carabiner Bartolomé Palmer es va fer càrrec d'una senalla que va abandonar un individu amb 3 kg i mig de tabac.¹⁵ I el dia 1 de desembre de 1893 a la casa número 83 del carrer de Sant Jeroni en un reconeixement trobaren un fardell de 36 kg de pes.¹⁶

Per passar el contraban, després d'haver-lo desembarcat a la costa, l'havien de transportar cap a l'interior de l'illa; això es feia per etapes, i la primera consistia a amagar-lo dins secrets, que eren clots excavats baix terra, dins coves o a dins mates i coberts per la vegetació. En dies posteriors el contraban era transportat i distribuït a altres llocs, ja fossin altres secrets més apropats al lloc on s'havia de vendre o als locals o cases on es venia. La força de carabiners va detenir el dia 9 de desembre de 1893 a s'Espinagar una cavalleria i un carro que portava 7 fardells de tabac de contraban que pesaven 316 kg –com veurem més

11 *Boletín Oficial Balear* (1881), núm. 2242, p. 3.

12 *Almudaina* (1895), núm. 2897, p. 2.

13 *Almudaina* (1896), núm. 3080, p. 1.

14 *Almudaina* (1896), núm. 3205, p. 1.

15 *Almudaina* (1889), núm. 632, p. 2.

16 *La Última Hora* (1893), núm. 208, p. 2.

endavant tot el material confiscat es va subhastar— i en una cova de cala Virgili també a Manacor 11 sacs de tabac que pesaven 476 kg.¹⁷ A finals del mes de juliol de 1896 una parella de carabiners va agafar a la possessió de Son Forteza un sac de tabac de contraban d'un pes de 15 kg.¹⁸ Un carabiner del post de Porto Cristo, el dijous dia 19 de novembre de 1891, va localitzar 13 fardells de tabac de contraban en una cova de cala Anguila.¹⁹

El pes de les agafades podia oscil·lar des de petites quantitats a més grosses. Ho podem veure en una sèrie d'exemples, com és el cas succeït a les immediacions de Manacor el dimarts 1 d'octubre de 1889 quan el carabiner Manuel Miguel Moyano va confiscar un paquet de 4 kg de pes de tabac de contraban.²⁰ El mes de maig de 1893 una parella de carabiners va detenir dos individus de Manacor que traficaven amb 8 pastilles de tabac de contraban.²¹ El caporal Antonio González Estévez el dia 21 de març de 1892 va fer una confiscació al camí de Sant Miquel en el terme municipal de Manacor de 38 kg de tabac de contraban.²² Els carabiners el dia 14 de febrer de 1893 confiscaren a cala Magraner 20 fardells de 943 kg de tabac de contraban.²³ En altres ocasions no sabem el pes de les confiscacions però sí el nombre de fardells, com va passar el dimecres dia 13 de desembre de 1893, quan la força de carabiners en va confiscar dos de tabac de contraban a la Punta a prop de Manacor i dos més a les immediacions del torrent de les Forques.²⁴

A vegades les confiscacions eren producte de dur a terme registres a edificis tant públics com particulars en què se sospitava que es traficava amb productes de contraban però per poder accedir-hi havien de comptar amb l'autorització de les autoritats competents com eren els jutges d'instrucció. Un altre cas va ocórrer el dia 28 d'octubre de 1897 quan els carabiners confiscaren en un establiment del carrer de la Soledat de Manacor 2 fardells de tabac de contraban de 38 kg de pes.²⁵

Altres confiscacions es varen realitzar el mes de febrer de 1899 en que

17 *La Última Hora* (1893), núm. 196, p. 3.

18 *Almudaina* (1896), núm. 3180, p. 1.

19 *Almudaina* (1891), núm. 1450, p. 2.

20 *Almudaina* (1889), núm. 665, p. 3.

21 *La Última Hora* (1893), núm. 1935, p. 2.

22 *Almudaina* (1892), núm. 1607, p. 3.

23 *Almudaina* (1893), núm. 1904, p. 2.

24 *Almudaina* (1893), núm. 2222, p. 3.

25 *Almudaina* (1897), núm. 3650, p. 2.

varen ser confiscats a Porto Cristo 10 fardells de tabac de contraban.²⁶ I el mes de novembre de 1908 quan els carabiners agafaren un carro amb quatre sacs de tabac de contraban.²⁷

Un exemple de delacions és el que va ocórrer el 16 d'abril de 1901 quan els carabiners Wenceslao García i Andrés Domingo ajudaren el caporal del Resguard Bernadino Roig i tres vigilants més en el camí que passa des de la carretera d'Artà al camí del molí d'en Xema, per haver rebut una confiança, on detingueren i confiscaren dues llaunes de petroli per no haver pagat l'impost, que havia descarregat Miguel Torrens Caldentey.²⁸

El dia 9 de novembre de 1903 els carabiners Pedro Sánchez Nebot i Andrés Domingo Robledo a les immediacions de la torre de ses Punes detingueren Bartolomé Santandreu Febrer i Mateo Sureda Cabrer perquè sospitaven que feien contraban de tabac, però no fou així sinó que duïen dos odres d'oli. Com que no era contraban sinó que era solament una falta comesa per no haver passat per l'oficina dels burots, els carabiners els entregaren al burot del camí de Son Fangos.²⁹ A les portes de Palma, a més dels dependents de consum, sempre hi havia un carabiner i en algunes ocasions una parella per evitar l'entrada de mercaderies de contraban.

El dia 28 de juliol de 1918 els carabiners feren una confiscació a cala Costa de Manacor que consistia en 56 sacs d'arròs a més d'un carro i una cavalleria i després els carabiners, fent una inspecció pels voltants, varen descobrir amagats 46 sacs més del mateix producte.³⁰

Els contrabandistes quan transportaven les mercaderies de contraban, des de la costa africana o Gibraltar, no sempre duïen la sort de poder arribar a la costa mallorquina i poder fer el desembarcament, ja que a més dels carabiners i del resguard de la Companyia Arrendatària de Tabacs, que els perseguïen a terra, hi havia les barquetes i escampavies del Servei de Guardacostes, que depenia de la Comandància de Marina, que els perseguia per la mar. Són moltes les agafades que aquests falutxos de Marina duïen a terme i seria molt llarg poder-les citar a totes, a més solament estan relacionades amb els carabiners de forma indirecta. És un fet constatat al llarg de la meua investigació que, durant el segle XIX i co-

26 *Almudaina* (1899), núm. 5030, p. 1.

27 *Almudaina* (1908), núm. 8597, p. 1.

28 Sebastià SANSÓ (2015), "Alto al Resguardo. Alguns apunts sobre el Resguard de Consums a Manacor", *VIII Jornades d'Estudis Locals a Manacor*, p. 267.

29 J. SEGURA SALADO (1979), "Els 'contrabandistas' de Manacor a 1901 i 1903", *Manacor*, núm. 2132, p. 17.

30 *Almudaina* (1918), núm. 12612, p. 1.

mençament del XX, els contrabandistes en nombroses ocasions empraven l'illa de Cabrera com a primer punt d'arribada del contraban i en aquesta illa i en els seus illots descarregaven les mercaderies i les amagaven dins secrets per posteriorment i quan creien oportú transportar-les a Mallorca. Un vaixell més gran duia el tabac o altres gèneres a Cabrera i després en llauts ho duïen a Mallorca. Exposaré tres fets com a exemplificació. El primer és l'ocorregut als tripulants d'un llaut que el 19 de març de 1878 fou detingut per l'escampavies Constante en aigües de la Punta de n'Amer per cala Moreia que transportava 28 fardells de tabac de contraban, els citaven el mes d'abril per comparèixer davant el jutge.³¹ Un altre és quan a la nit del 21 de gener de 1885 la barqueta de l'escampavies Concha a Cabrera va detenir un jove de 14 anys d'edat que duïa en un llaut 60 fardells de tabac de contraban; com es pot imaginar, no havia pogut dur-lo des d'un lloc tan allunyat com Àfrica. Quan fou detingut fou amollat amb la condició que havia de comparèixer quan el jutge el citàs,³² cosa que no va complir, per això el posaren en cerca i captura.³³ El darrer cas és l'ocorregut el 10 de juny de 1885 quan Tomás Fortuny Verí, capità de Marina, com a fiscal de la Comandància de Marina de Balears citava i cridava Bartolomé Alzina, de 19 anys, el qual fou detingut per sospites de ser el que el 15 de maig de 1885 duïa un falutx amb 23 fardells de tabac de contraban agafat a cala Magraner (Manacor); i Juan Coll, natural i veí de Capdepera, que el va defensar davant la Junta Administrativa que va tenir lloc a l'Administració de Contribucions i Rendes. Se'ls considerava propietaris del falutx. Se'n demanava la compareixença en el terme de vuit dies a la Comandància de Marina. Els cridaren tres vegades i no varen comparèixer, per això varen ser declarats en rebel·lia.³⁴

Com podem deduir la majoria de contraban era de tabac, la causa era que el que es venia era de mala qualitat i també en moltes ocasions mancava en els estancs, això juntament amb la pèrdua de les colònies de Cuba, Puerto Rico i Filipines va fer que es multiplicàs el contraban d'aquest producte. En el cas de la confiscació d'arròs, era una conseqüència de la manca de productes alimentaris deguda en part a la Primera Guerra Mundial. Recordem el que es deia sobre aquesta problemàtica en una ponència de les VII Jornades, ho citam de forma textual: "Després de la Gran Guerra la pobresa s'accentuava a causa de la manca i l'encariment dels productes bàsics –que el contraban venia a les

31 *Boletín Oficial de la Provincia de las Baleares* (1878), núm. 1746, p. 3.

32 Era un fet normal, que es donava en nombroses ocasions, que en ser detinguts els contrabandistes fossin posats en llibertat i que havien de comparèixer a judici quan eren citats pel jutge.

33 *Boletín Oficial de la Provincia de las Baleares* (1885), núm. 2873, p. 3.

34 *Boletín Oficial de la Provincia de las Baleares* (1885), núm. 2862, p. 3.

potències europees— dels baixos jornals i d'una fiscalitat basada en arbitris, que paralitzaven el consum i els articles de primera necessitat".³⁵

Un fet que surt de la normalitat és la confiscació duta a terme a les 15.00 hores de l'horabaixa del dia 13 de juny de 1913 pel capità de la Companyia de Manacor acompanyat del seu assistent quan detingueren un carro carregat de tabac a la sortida de la població de Llucmajor en direcció a Porreres, cosa rara ja que no era part de la seva demarcació.³⁶

En algunes agafades que es feien de tabac els carabiners se n'aprofitaven, com és el cas ocorregut l'any 1879, en què Francisco de Asís Ibáñez Caballero, jutge de 1a instància de Manacor, el 15 de maig de 1879 cridava i citava l'ex-carabiner de la Comandància de Balears José Lucas de San Nicolás perquè en el termini de deu dies es presentàs en el jutjat per notificar-li l'executòria que havia de complir per la sentència recaiguda en la causa contra ell i altres carabiners per haver-se apropiat d'una quantitat de tabac confiscat de contraban.³⁷

Les subhastes dels productes confiscats

Les mercaderies fruit de les confiscacions realitzades pels carabiners se subhastaven normalment a la Delegació d'Hisenda de Palma i, si tenien relació amb la mar, passaven a la Comandància de Marina.

El Negociat de Rendes Estancades de l'Administració d'Hisenda de Balears, el dimecres 22 de juliol de 1885 notificava que a les 11 del matí, a la planta baixa de l'oficina de la Delegació d'Hisenda de Palma, es posava en venda en subhasta pública un mul negre de 18 anys i alçada de 6 quarts i 2 dits amb la seva guarnició taxat en 34 ptes. i un carro vell en mal estat taxat en 32 ptes, en total 66 ptes. Havia estat agafat pels carabiners a Manacor.³⁸

El dia 23 d'abril de 1888 a les 11.00 hores de forma anàloga es va verificar, a la planta baixa de la Delegació d'Hisenda, la venda en subhasta pública d'un carro confiscat a Manacor el dia 7 amb tabac de contraban pel caporal Luís Longas Bandrés i dos carabiners més i duia 90 kg de tabac de contraban. El carro estava taxat en 60 ptes.³⁹ El dia 22 de desembre de 1893 va tenir lloc a les 11.00

35 G. GALLEGU-CAMINERO [et al.] (2013), "Atenció d'infermeria de les germanes de la caritat de Sant Vicenç de Paül (GCSVP) a la població de Manacor (1928-1932)", *VII Jornades d'estudis locals de Manacor*, p. 279.

36 *Setmanari LLuchmajor* (1913), núm. 14.

37 *Boletín Oficial de la Provincia de las Baleares* (1879), p. 2.

38 *Boletín Oficial de la Provincia de las Baleares* (1885), núm. 2878, p. 1.

39 *Almudaina* (1888), núm. 144, p. 3.

hores del dematí a la planta baixa de la Delegació d'Hisenda la venda en subhasta pública d'un carro, cavall i guarnicions confiscats amb contraban a s'Espingar a Manacor. La subhasta es va fer en un sol lot amb el preu de 135 ptes.⁴⁰ El dia 9 d'octubre de 1896 a les 10.00 hores a la caseta de carabiners situada en el Moll de Palma es va dur a terme la venda en subhasta pública de l'aparell i altres efectes que pertanyien a un falutx detingut pels carabiners el dia 20 d'agost a cala Bota en el terme de Manacor en un sol lot de 26,30 ptes.⁴¹ Mentre que el dia 20 de setembre de 1902 es va subhastar a la planta baixa de la Delegació d'Hisenda un carretó, cavall i guarnicions agafats amb tabac de contraban el dia 6 de setembre a les immediacions de Manacor, el preu de sortida era de 306 ptes.⁴²

Els cordons sanitaris

El cos de Carabiners, a més de totes les funcions ja assenyalades, en tenien una altra de molt important i era coadjuvar que la salut pública no es perjudicàs amb la introducció de gèneres i persones de països que poguessin trobar-se infeccionats de mals contagiosos.⁴³ Per això juntament amb tropes de l'exèrcit contribuïen a evitar el desembarcament de persones sense haver passat els controls sanitaris establerts o la quarantena.

Els vigies de les torres costaneres jugaven un paper important observant i donant avís dels vaixells que en temps d'epidèmies arribaven a les costes mallorquines, avisant els carabiners que feien el servei per la costa. Les places de torrers a mitjan segle XIX eren ocupades normalment per gent que havia complit el servei militar. El mes de gener de 1848, molt poc abans de crear-se el cos de Carabiners Torrers, el coronel Cap d'Estat Major de la Capitania General de Balears Juan Manuel Vasco anunciava que hi havia una plaça vacant de torrer a cala Manacor i podia ser sol·licitat per individus llicenciats de l'Exèrcit.

El capità general amb data de 6 d'agost de 1854 donà les següents instruccions als caps de districte i comandants de cantons que formaven el corredor sanitari d'aquesta illa per evitar l'entrada de persones o mercaderies sense passar els controls sanitaris. Així, trobam que aquest any el cordó sanitari de Mallorca estava dividit en 4 districtes, 12 cantons i 126 posts.

El cap de districte era un comandant de batalló d'infanteria i era ajudat pels

40 *La Última Hora* (1893), núm. 200, p. 3.

41 *Almudaina* (1896), núm. 3243, p. 3.

42 *Almudaina* (1902), núm. 6328, p. 2.

43 E. FERNÁNDEZ SAN ROMÁN (1850). "El Cuerpo de Carabineros", *La Revista Militar. Periódico de Arte, Ciencia y Literatura Militar*, Madrid: Establecimiento Tipográfico Militar, p. 40.

comandants de cantons que eren subalterns d'infanteria, cavalleria o carabiners. La residència o capçalera del primer era a Palma, la del segon a Manacor, el tercer a Alcúdia i el quart a Banyalbufar.

Els caps de districte havien de recórrer tots els posts una vegada a la setmana, mentre que els comandants de cantons els havien de visitar cada dos dies i comandaven la força que ho cobria, fossin d'infanteria, artilleria, carabiners o torrers, i havien de donar les novetats al cap del districte i aquest al capità general. Els avisos que s'havien de donar als comandants dels cantons els havien de fer els torrers, que eren els qui en tenien més pràctica.⁴⁴

El personal de cada post havia de tenir sempre un vigilant de dia i de nit, a més d'unes patrulles formades per dos soldats o dos carabiners.⁴⁵ El mes d'agost d'aquest any alguns membres del cordó sanitari estaven malalts i varen haver de ser substituïts per paisans i el mes de setembre hi havia queixes des dels posts perquè no arribaven a temps els subministres de pa, llenya, oli, ordi i palla.

El mes de març de 1855 es manava que els alcaldes constitucionals, les juntes de Sanitat i tots els funcionaris, sobretot els carabiners, fessin tot el possible per preservar i prevenir la reproducció del còlera. Segons el governador civil l'experiència demostrava que la major part dels casos d'invasió del còlera o altra calamitat epidèmica arribava a les illes gràcies al contraban com a causa primera, per això les autoritats i els carabiners havien de vigilar escrupolosament i perseguir sense treva els contrabandistes, a més, es demanava a la població que no protegissin aquest comerç il·lícit.⁴⁶ Per això, s'havia de saber i conèixer bé qui es dedicava al contraban i investigar la relació amb els de fora, fins i tot, es demanava als capellans que ho predicassin a les troncs en els seus sermons.⁴⁷

El mes de maig de 1855 torna aparèixer el còlera en alguns punts del territori espanyol i es torna avisar que el contraban és una de les causes primeres per on penetra la infecció. Es manava als carabiners, als torrers i als del servei de guardacostes que extremassin la vigilància.⁴⁸ El mes de setembre és el governa-

44 L'any 1849 cercant una operativitat més bona de les torres i per una petició de la Direcció General de Duanes i Aranzels hi va haver una remodelació que va afectar els guardes de les torres, per RO de 31 d'agost d'aquest any es va suprimir el cos de Torrers i es va crear el cos de Carabiners Torrers dependent de la Inspecció General del Cos. A partir del dia primer de gener de 1851 es varen crear 358 places per a tot l'Estat, que varen ser cobertes per carabiners que havien complit el servei reglamentari en el cos i no tenien notes desfavorables

45 *Boletín Oficial Balear* (1854), núm. 3384, p. 1101.

46 La connivència entre població i contrabandistes es va donar al llarg de tot el segle XIX i començament del XX, per això la gent no veia amb bons ulls els carabiners.

47 *Boletín Oficial Balear* (1855), núm. 3486, p. 159.

48 *Boletín Oficial Balear* (1855), núm. 3508, p. 250.

dor civil de les Illes Balears el qui avisa del contagi en alguns pobles de Mallorca sobretot en els costaners donant la culpa al contraban.

Assassinat d'un carabiner a Manacor relacionat amb el contraban

Un fet que va ocórrer fa quasi un segle i que va fer xerrar molt per Manacor fou l'assassinat del carabiner Juan Núñez González. El dia 18 de novembre de 1917 va ser trobat el seu cadàver en el lloc conegut com Can Serrano i, segons va revelar l'autopsia, el cos presentava quatre tirs i una sèrie de ganivetades realitzades amb la seva pròpia baioneta. El capità de carabiners de la companyia a la qual pertanyia Manacor, arran de la seva desaparició, ho va posar en coneixement del capità de la Guàrdia Civil i aquest després de les investigacions pertinents va manar detenir un sospitós que vivia en aquells moments a Palma. El 21 de novembre de 1917 el sergent de la Benemèrita Miguel Riera amb un parella de guàrdies va detenir en el mollet de Palma Melchor Miguel Morey, presumpte implicat en el fet, que fou conduït a Manacor amb el tren que sortia de Palma a les 14.30 h.

El carabiner i la seva dona, que vivien a Manacor, on ell estava destinat, tenien una casa llogada i per disposar d'uns majors ingressos econòmics a la vegada subllogaven algunes habitacions. Segons pareixia i es desprenia de les investigacions el sospitós havia estat hostatge del matrimoni i durant un temps havia mantingut relacions amoroses amb la dona del carabiner, fet que va reconèixer i es va exposar durant el judici.

El dia dels fets, el carabiner Núñez va sortir de casa seva a les onze de la nit per anar a practicar servei, segons havia manat en Mateu Oliver, que era el cap del Resguard de la Tabacalera de Manacor. L'havia de realitzar, juntament amb l'agent de la Tabacalera Miguel Serra, des de les 23.00 a la 01.00 hores pels voltants de la població; però el servei no es va realitzar així, ja que el carabiner va dir a l'agent que s'havia d'entrevistar amb una persona que li havia de donar una informació relacionada amb contraban de tabac que li reportaria molts de doblers.

De la causa oberta a l'Audiència el dia 4 de febrer de 1919 instruïda pel Jutjat de Manacor es dedueix que el processat coneixia el carabiner des de feia més d'un any, abans d'anar a viure a casa seva com a hostatge, i era amic seu i que en una ocasió li va donar unes entresenyas per fer una confiscació de contraban.

L'explicació que va donar el processat fou que el dia dels fets va anar a Manacor per l'obligació que tenia de firmar la cartilla militar perquè si no seria

multat. Aprofitant l'anada a Manacor va voler visitar el carabiner i va anar a casa seva i li varen dir que estava de servei, però al final el va veure. El carabiner Núñez li va dir si volia quedar a sopar però ell va declinar la invitació quan el carabiner li va dir que volia anar al cine. També va dir que va tornar a xerrar reservadament amb ell ja en el cine i no va veure acabar la pel·lícula perquè va anar per diferents cafès. Que el dia següent de l'assassinat va anar altra volta, sobre les 06.00 h a casa del carabiner i va xerrar amb uns picapedrers i amb la dona del carabiner i que tot d'una se'n va anar amb el seu germà a una finca i que al llarg del dia havia parlat amb l'agent de la Tabacalera Serra i, aquest darrer, li havia dit que havien fet el servei normal. Per acabar confessava al Tribunal que ell no havia comès l'assassinat.

Hi va haver testimonis que declararen contra el processat, un d'ells va dir que sabia que aquest tenia una pistola Browning, un altre que havia estat amb en Núñez en el cine i va veure com el carabiner xerrava amb el processat, i que quan aquest se'n va anar el testimoni va demanar al carabiner si el podia acompanyar durant el servei però el carabiner li va dir que no, ja que la xerrada amb el processat li reportaria molts de diners, perquè aquell vespre li havien de senyalar unes fites de contraban.

Aquest mateix testimoni va afirmar que el dia següent, estant reunits amb altres companys a devora la casa del cap de la Tabacalera, el processat, dirigint-se a en Serra –l'agent de la Tabacalera– li va dir que valia més que haguessin mort el carabiner que a ell.

L'agent de la Tabacalera Miguel Serra va testimoniar que el carabiner li va dir que primer aniria al cine i que llavors ja no el va tornar a veure i que el sendemà va anar a casa seva per saber noves d'ell i que va trobar el processat que li va dir que si demanaven res del carabiner que ell digués que havia realitzat el servei normal des de les onze a la una de la matinada.

El fiscal va acusar el processat del fet amb l'agreujant de nocturnitat i traïdoria i va apreciar en el procés que els fets eren delictes d'homicidi amb la circumstància agreujada de reincidència. Es va tenir en compte l'amistat del processat amb la persona assassinada i amb la seva dona. A més, no va saber explicar on havia estat de les 23.00 a les 24.00 hores, en què es va cometre el crim, i dies abans havia enviat una carta al carabiner on li deia que li donaria diverses fites sobre contraban.

El cap del Resguard va testimoniar que el carabiner des que va rebre la carta estava com obsessionat i que havia vist com el processat, a més, xerrava amb en Núñez dins el cine.

Un punt en contra del sospitós de l'assassinat era que quan anava a Mana-

cor sempre dormia a casa del carabiner i aquell dia no ho va fer.

L'advocat defensor va dir que no hi havia proves per condemnar-lo, que havia anat a Manacor per assumptes de quintes i que no havia dormit a casa del carabiner perquè a la seva habitació es feien obres. Seguia el defensor dient que el processat va anar a les onze i quart a casa del carabiner i que va menjar una mica, devien ser les onze i mitja i després un testimoni va dir que l'havia vist a les dotze menys quart a la plaça de Sallent i que els dos varen prendre una copa al cafè de Can Papa. Un altre testimoni, aportat per la defensa, va dir que el crim va ocórrer a les dotze i que en aquesta hora es varen sentir els tirs i els gemecs, a més, es tenia la seguretat que el crim no el va cometre una sola persona ja que se sentiren més de nou tirs. El veredict del Tribunal fou d'inculpabilitat i va absoldre el processat.⁴⁹

El fet luctuós segons opinió del tribunal fou per motius de contraban i que el carabiner devia tenir enemics. L'advocat defensor, el criminalista Fernando Pou, va dir que els agents que persegueixen els qui falten a la llei tenen molts d'enemics a l'ombra i això era el que havia passat en la mort del carabiner Núñez.⁵⁰

Epíleg

La majoria dels individus que ingressaven en el cos de Carabiners ho feien cercant més benestar, la majoria provenien de famílies pageses, famílies humils i en altres ocasions seguien la professió del seu pare carabiner. Així i tot, queda palès en aquestes pàgines i a l'altre comunicació d'aquestes Jornades que la seva vida no era fàcil, amb poc sou havien de dur molts d'ells una vida privada de luxes i els costava molt mantenir la seva família. En molts de posts havien de fer servei de dos o tres dies per la costa o per les muntanyes frontereres dels Pirineus i Portugal enfrontant-se a perills constants. Amb aquests dos escrits vull retre un petit i senzill homenatge a tots els components del cos de Carabiners, un cos entregat a la lluita contra el contraban i el frau i que tenia per lema «Moralitat i lleialtat, valor i disciplina».

49 *Almudaina* (1919), núm. 12802, p. 1.

50 *La Última Hora* (1919), núm. 8666, p. 2.